

Ebeveyn Katılımı Ölçeği (EKÖ): Ebeveynliğin Davranışsal ve Duygusal Olarak Değerlendirilmesi

Güleycan Akgöz Aktaş¹, Arzu Aydın², Yeliz Kındap Tepe³

Akgöz Aktaş, G., Aydın, A. ve Kındap Tepe, Y. (2024). Ebeveyn Katılımı Ölçeği (EKÖ): Ebeveynliğin davranışsal ve duygusal olarak değerlendirilmesi. *Nesne*, 12(32), 158-175. DOI: 10.7816/nesne-12-32-02

Anahtar kelimeler
Ebeveyn katılımı,
ölçek geliştirme,
geçerlik, güvenirlik

Öz

Ebeveyn katılımının çocuk gelişimi üzerindeki önemli etkileri bilinmekle birlikte, kapsamlı ölçeklere duyulan ihtiyaç devam etmektedir. Bu nedenle mevcut çalışmada, hafta içi ve hafta sonunu ayırt edebilen, davranışsal ve duygusal ebeveyn katılımını içeren bir ölçüm aracı geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla çocuğu kreş ya da anaokuluna gitmekte olan 325 anne ve baba ile çalışılmıştır. Ebeveynler demografik bilgi formunun yanı sıra, ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerliğinin incelenmesi için Baba Katılımı Ölçeğini de doldurmuşlardır. Ölçek geliştirme aşamaları izlenerek Ebeveyn Katılımı Ölçeği, davranışsal ve duygusal ana boyutlar olmak üzere dört alt boyutta (bakım verme, duygusal destek, bilişsel meşguliyet, uyarı ve kurallar) 36 madde ile temsil edilmiştir. Güvenirlik bulguları ölçek maddelerinin Cronbach Alfa iç tutarlık ve bir ay ara ile yürütülen test tekrar test güvenirliklerinin de kabul edilebilir olduğunu göstermiştir. Çalışma, anne baba katılımını değerlendirebilecek kapsamlı ve geçerli bir ölçek sunarak erken çocukluk dönemindeki ebeveynlik alanyazınına katkı sunmaktadır. Gelecek çalışmalarda ölçeğin alt boyutlarından elde edilebilecek ebeveyn cinsiyetine yönelik farklılıklar, ebeveyn katılımını artırmayı hedefleyen müdahaleler için faydalı olabilir.

Parental Involvement Scale (PIS): Behavioral and Emotional Assessment of Parenting Abstract

Keywords
Parental
involvement, scale
development,
validity, reliability

Although the important effects of parental involvement on child development are known, the need for comprehensive measurements continues. The current study aimed to develop a measurement tool that can distinguish between weekdays and weekends and includes behavioral and emotional parental involvement behaviors. For this purpose, 325 mothers and fathers whose children were attending preschool or kindergarten were studied. In addition to the demographic information form, parents also filled out the Father Involvement Scale to verify the criterion validity of the scale. The Parental Involvement Scale, developed by following the scale development stages, was validated with 36 items in four sub-dimensions (caregiving, emotional support, cognitive engagement, warnings and rules), including behavioral and emotional main dimensions. Reliability findings showed that the internal consistency in Cronbach Alpha and one-month test-retest reliability of the scale items were within acceptable limits. The study contributes to the literature on parenting in early childhood by providing a comprehensive and valid scale that can assess parental involvement. In future studies, differences in parental gender that can be obtained from the sub-dimensions of the scale may be useful for interventions aimed at increasing parental involvement.

Makale Bilgisi
Geliş tarihi: 27 Eylül 2023
Düzeltilme tarihi: 18 Mart 2024
Kabul tarihi: 01 Nisan 2024

Yazar Notu: Bu ölçek geliştirme makalesi, ilk yazarın aynı zamanda 128K833 numaralı Tübitak 1002 - Hızlı Destek Projeleri kapsamında desteklenen doktora tezinden üretilmiştir.

DOI: 10.7816/nesne-12-32-02

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, glycnakgoz(at)gmail.com, ORCID:0000-0002-5681-7496

² Prof. Dr., Mersin Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, arzu.aydin(at)mersin.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3047-0308

³ Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, yeliz.kindaptepe(at)omu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0963-810X

Ebeveyn katılımı, anne ve babaların çocuklarının hayatına ne yönde ve nasıl dahil olduklarını tanımlayan, çok kapsamlı bir kavramdır. Örneğin Lawson (2003), anne babaların katılımını dört türe ayırarak genişletmektedir. İlk tür, ebeveynlerin ev ortamını çocuk için uygun hale getirdiği düşük aile etkisini içeren katılımdır. İkinci tür, anne babaların katıldığı ders dışı faaliyetleri ve çocukla birlikte yapılan kültürel etkinlikleri içerir. Ebeveynlerin öğretmenlerle birlikte çocuğun okul süreçlerine katılımı üçüncü tür faaliyetleri tanımlar ve son olarak ailelerin çocuklarının eğitimi konusunda aktif olarak politika geliştirmeye yönelik katılımları dördüncü türden katılımlardır. Çocuk okula başlamadan ve çocuğun eğitim sorumluluğu okul öğretmenleri ile paylaşılmadan önce, anne ve babalar çocuklarının tüm bakım görevlerini yüklenen birincil kişilerdir (Çamlıbel Çakmak, 2010). Dolayısıyla ebeveyn katılımı, yalnızca çocuğun okuldaki süreçlerine katkı sunan ana baba davranışlarından oluşmaz. Bunun ötesinde, henüz okul öncesi dönemde çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılamayı, çocuğu okula hazırlayan bilişsel ve sosyal becerilerin kazandırılmasını, çocuğun duygusal gelişimi için katkı sunmayı da içerir (Epstein, 1994; Georgiou, 1996). Ebeveyn katılımını çocuğun gelişimini destekleyen ebeveynlerin çocuğun yaşamına dâhil oluşu ve çocukla etkileşimi olarak tanımlayan Han ve Jun'a (2013) göre, katılımın üç boyutu bulunmaktadır: İfadeye dayalı katılım, araçsal katılım ve rehberlik edici katılım. İfadeye dayalı katılım, çocuğun duygusal-sosyal-fiziksel gelişimini teşvik eden etkinliklerden oluşur. Bu katılım boyutunda anne babalar çocuklarıyla oyun oynar ve eğlenceli aktivitelerde bulunurlar. Böylece çocuklarının ilgi alanlarını paylaşmış olurlar. Araçsal katılım çocuğun sorumluluk almasını teşvik ederek bağımsızlığını geliştirmek, çocuğun disiplinini sağlamak, ev ödevleriyle ilgilenmek, çocuğu korumak ve ahlaki gelişimi için çalışmayı ifade eder. Son olarak rehberlik edici katılım çocuğun entelektüel yaşamı için yetkinliğini geliştirmek amacıyla çocuğa bir şeyler öğretmeyi içerir. Lamb ve diğerleri (2017) anne baba katılımını; beslenme, oyun ve okuma faaliyetlerini içeren etkileşim, doğrudan olmasa bile çocuk için hazırda bulunup erişilebilir olma ve çocuğun bakım ve refahı için sorumluluk alma boyutları ile tanımlamışlardır.

Ebeveyn katılımı, ebeveyn-çocuk etkileşiminin özelliklerini içerir ve erken dönemlerden itibaren çocuğun sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimini etkiler (DeMeulenaere, 2015). Ebeveyn katılımının çocuğun davranışsal gelişiminde ve uyum süreçlerindeki olumlu etkisi, ulusal ve uluslararası alanyazında kabul görmektedir (Ahmetoğlu ve ark., 2019; DeLoatche ve ark., 2015). Buna karşın ebeveyn katılımı özellikle uluslararası alanyazında, sıklıkla akademik başarıya olan etkisi çerçevesinde incelenmiştir (Lara ve Saracosti, 2019; Silinskas ve Kikas, 2019). Anne ve babaların çocuklarının hayatına dahil oluşu daha çok, okul temelli başarı ile ilişkilendirilmekte ve çalışmalarda, akademik başarının sağlanması için ebeveyn katılımına duyulan ihtiyaç vurgulanmaktadır (Kotaman, 2008). Ebeveyn katılımının ailenin eğitim düzeyi ve sosyoekonomik düzeyinden bağımsız olarak, çocukların okula uyumlarını artırdığı ve okuldaki suç oranlarını azalttığı vurgusu yapılmaktadır (Shearer, 2006). Ebeveynlerin çocuklarının dil gelişimi (Antony-Newman, 2019), bilişsel becerileri (Rollé ve ark., 2019), sosyal duygusal uyumları (Barger ve ark., 2019), arkadaşlık ilişkileri (Flynn ve ark., 2018) ve gelecek gelişim dönemlerindeki etkilerine yönelik çalışmalar ise daha sınırlı kalmıştır. Ayrıca, çocuğun farklı alanlardaki gelişimini konu alan çalışmaların çoğunda, çalışma örnekleminin yalnızca annelerden oluştuğu ve çocuğa temel bakım veren ilk kişi olarak annelerin kabul edildiği dikkat çekmektedir (örn., Gueron-Sela ve ark., 2018; Nomaguchi ve Allen, 2019; Pinho ve Gaunt, 2021; Villodas ve ark., 2018). Annelerin çocuğun hayatına halihazırda dahil olacağına yönelik bu koşulsuz kabul, annenin çocukla etkileşiminin sıklıkla duyarlık ve sıcaklık bağlamında, gözlemsel yöntemlerle değerlendirilmesine ve katılımı (involvement) ilgili alanyazının, genellikle babalar üzerinden oluşmasına yol açmış gibi görünmektedir.

(Anderson ve ark., 2012; Diniz ve ark., 2021; Dunn ve Kendrick, 1980; Miller ve ark., 2020; Van Aken ve ark., 2007).

Araştırmacılar zaman içinde, çocuğun annesinden gördüğü desteğin yanında babasının da ilgi ve katılımıyla büyümesinin, çocuğun gelişimine doğrudan ve dolaylı katkı sağladığını keşfetmişlerdir (Amodia-Bidakowska ve Ramchandani, 2020; Day ve Lamb, 2004). Böylece babaların çocuklarıyla iletişim kurarken gösterdikleri davranışlarını tanımlamak amacıyla, baba katılımı kavramı ortaya çıkmıştır. Lamb ve arkadaşlarının (1985) kavramsallaştırmasından bu yana baba katılımı genel olarak, çocukla etkileşimde bulunma, çocuk için psikolojik ve fiziksel olarak ulaşılabilir olma ile çocuk için sorumluluk olarak ‘annenin yardımcısı’ rolünden sıyrılma boyutları çerçevesinde incelenmektedir. Bu boyutlarla kast edilen baba-çocuk ilişkisi niteliği ve babanın çocuk için yürüttüğü faaliyetler, baba katılımının değerlendirilmesinde kullanılan daha sonraki ölçüm araçları için de önemli bir kaynak oluşturmıştır. Palkovitz (2002), babaların katılımına yönelik oluşturduğu kapsamlı modelde Lamb ve arkadaşlarının (1985) kavramsallaştırması üzerinden genişletme yaparak, farklı baba katılım türlerinin olabileceğine vurgu yapmıştır. Ardından gelen çeşitli modellemelerin ve güncel çalışmaların da odaklandığı ortak noktalar, katılımın çocuğun hayatı için gönüllü birtakım ebeveynlik pratikleri ile gerçekleştiği, oyun oynamanın baba katılımının önemli bir kısmını oluşturduğu ve kavramın tek boyut üzerinden değerlendirilmesinin sınırlayıcı olduğudur (Allen ve Daly, 2007; Carlson, 2006; Pleck, 2010).

Ebeveyn katılımına ilişkin ulusal alanyazındaki ölçüm araçları incelendiğinde, 3 ile 6 yaş arası çocuğu olan babaların çocuklarıyla ne tür ve sıklıkta etkinlikte bulunduklarını değerlendiren ‘Baba Katılım Ölçeği’ (Sımsıkı ve Şendil, 2014) ve ailelerin çocuklarının eğitimi ile ilgili konulara ne kadar katıldığını değerlendiren ‘Aile Katılım Ölçeği’ (Ahmetoğlu ve ark., 2019) bulunduğu görülmektedir. Bununla birlikte anne babaların çocuklarının okuldaki süreçleri için ev temelli katılımını değerlendiren ‘Ortaöğretim Okullarında Aile Katılım Ölçeği’ (Lindberg ve Demircan, 2013) ve ailelerin çeşitli boyutlarda çocuk gelişimini destekleyen davranışlarını ölçen ‘Aile Katılım Ölçeği’ (Gürşimşek, 2003) bulunmaktadır. Buna karşın erken çocukluk dönemindeki çocukların oyun, temel bakım, duygusal yakınlık, korunma gibi kapsamlı ihtiyaçlarını içeren; haftanın çalışma ve tatil günlerindeki ebeveyn katılımını ayırt edebilen; ölçümün anne ve babalardan birlikte alınmasına olanak sağlayan ve çocuk bakım görevlerinde kimin sorumlu olduğunu, görevler konusunda ne hissettiğini değerlendiren bir ölçüm aracına rastlanmamaktadır. Ebeveynlerin çocuk yetiştirme görevlerine doğrudan katılımlarını bildirdikleri bir ölçüm aracı, katılımın düzeyini basitçe saptamak yerine, ebeveynlerin çocuk yetiştirme görevlerine katılım düzeyinin ve sıklığının incelenmesine olanak sağlayabilir. Ayrıca haftanın tatil günleri için ayrıca bildirim yapılması, ebeveynler tarafından belirli günlerde gerçekleşen davranış ve duyguların ayırt edilebilmesine fırsat sağlayabilir. Söz konusu içerikteki ölçüm araçlarının bazı geçmiş araştırmalarda kullanıldığı bilinmekle birlikte, bu ölçeklerin günümüz koşullarında temsil edicilikleri kalmamıştır (Bonney ve ark., 1999; Mehall ve ark., 2009). Bu nedenle ebeveyn katılımını, davranışsal ve duygusal boyutlarıyla birlikte, anne ve babanın bildirimleriyle, hafta içi ve hafta sonu olmak üzere kapsamlı şekilde değerlendiren Türkçe bir ölçüm aracının alana katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Söz konusu alandaki ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak bir ebeveyn katılımı ölçeği geliştirilmesi ve psikometrik özelliklerinin incelenerek alanyazına kazandırılması, bu araştırmanın temel amacı olarak belirlenmiştir.

Yöntem

Katılımcılar

Ebeveyn Katılımı Ölçeğinin geliştirilmesi aşamasında, ölçeğin faktör yapısını belirlemek ve ölçeğin başka örneklemelerde aynı yapıyı gösterip göstermeyeceğinin test edilmesi için iki ayrı katılımcı grubu ile çalışılmıştır.

İlk aşamada 305 (%67.2) anne ve 149 (%32.8) babaya ulaşılarak toplam 454 ebeveynin katılımı ile açımlayıcı faktör analizi (AFA) yürütülmüştür. Ebeveynlerin özellikleri incelendiğinde; annelerin yaşı 23 ile 48 arasında (Ort. = 34.41, SS = 4.80) değişirken, babaların yaşı 25 ile 59 arasındadır (Ort. = 37.93, SS = 6.13). Annelerin 14'ü (%4.6) ilkokul, 20'si (%6.6) ortaokul, 53'ü (%17.4) lise, 37'si (%12.1) yüksekokul, 157'si (%51.5) üniversite, 19'u (%6.2) yüksek lisans ve 5'i (%1.6) doktora mezunudur. Babaların ise 7'si (%4.7) ilkokul, 11'i (%7.4) ortaokul, 31'i (%20.8) lise, 14'ü (%9.4) yüksekokul, 73'ü (%49.0) üniversite, 11'i (%7.4) yüksek lisans ve 2'si (%1.3) doktora mezunudur.

İkinci aşamada 164 (%50.5) anne ve 161 (%49.2) babaya ulaşılarak toplamda 325 ebeveyn ile ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile yapı geçerliği test edilmiştir. Bu gruptaki annelerin yaşı 23 ile 47 arasında (Ort. = 34.61, SS = 4.85) değişirken; babaların yaş aralığı 27 ile 49 yaş arasındadır (Ort. = 36.06, SS = 5.02). Annelerin 8'i (%4.9) ilkokul, 6'sı (%3.7) ortaokul, 34'ü (%20.7) lise, 17'si (%10.4) yüksekokul, 78'i üniversite (%47.6), 16'sı (%9.8) yüksek lisans ve 5'i (%3.0) doktora mezunudur. Babaların 1'i (%0.6) ilkokul, 5'i (%3.1) ortaokul, 42'si (26.1) lise, 13'ü (%8.1) yüksekokul, 82'si (50.9) üniversite, 14'ü (%8.7) yüksek lisans ve 4'ü (%2.5) doktora mezunudur.

Veri Toplama Araçları

Demografik Bilgi Formu: Ebeveynlerin yaşı, cinsiyeti, eğitim düzeyi, çocuklarının yaşı gibi soruları içeren bu form araştırmacı tarafından hazırlanarak çeşitli demografik özellikleri belirlemek amacıyla kullanılmıştır.

Baba Katılımı Ölçeği: Baba Katılım Ölçeği (BAKÖ), babaların çocuklarının hayatına dâhil oluşunu değerlendirmek üzere Sımsıkı ve Şendil (2014) tarafından geliştirilen 37 madde içeren bir ölçek olup 3 ile 6 yaşındaki çocukların babalarına uygulanması için uygundur. Ölçek, ebeveynlerin çocukla birlikte gerçekleştirdiği serbest zaman etkinliklerini ve oynadığı oyunları tanımlayan keyfi meşguliyet (KM: Çocuğumu parka götürürüm.), çocuğa gösterilen duyarlılık ile sözel ve fiziksel sevgiyi ifade eden ilgi ve yakınlık (İY: Çocuğumu öperim.) ve son olarak çocuğun günlük rutinde ihtiyaç ve bakımını karşılama davranışlarını içeren temel bakım (TB: Çocuğumun giyinme ve soyunmasıyla ilgilenirim.) olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları keyfi meşguliyet için .89, ilgi ve yakınlık için .85, temel bakım için .83 ve ölçeğin toplam puanı için .92 olarak bildirilmiştir. Bu çalışmada BAKÖ, Ebeveyn Katılımı Ölçeğinin ölçüt bağıntılı geçerliğini (kriter geçerliği) test etmek amacıyla kullanılmış ve Cronbach Alfa iç tutarlık kat sayıları KM için .89, İY için .91, TB için .92 ve BAKÖ toplam puanı için .94 bulunmuştur.

İşlem

Çalışma, Mersin Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 10/02/2020-032 sayılı izni ile yürütülmüştür. Toplam 53 madde yazılarak oluşturulan ölçek formu, ilk katılımcı grubuna iki form şeklinde sunulmuştur. Birinci form ebeveynlerin çocuk bakım görevlerinde yer almasını ifade eden, katılımın davranışsal (niceliksel) boyutu olarak belirlenmiş ve hafta içi ile hafta sonu olmak üzere değerlendirilecek biçimde oluşturulmuştur. İkinci form ise ebeveynlerin çocuk bakım görevleri hakkında kendilerini nasıl

hissettiklerini değerlendirdikleri, katılımın duygusal (niteliksel) boyutu olarak belirlenmiş ve 7'li Likert tipinde (0-*Hiç hoşlanmam*, 6-*Çok hoşlanırım*) aynı 53 madde ile katılımcılara sunulmuştur. EKÖ dışında Demografik Bilgi Formu ve BAKÖ'yü içeren link, Google Formlar yardımı ile oluşturulmuş, kartopu örnekleme yoluyla çevrim içi olarak katılımcılara ulaştırılmıştır. Veri toplama esnasında birtakım dahil edilme ölçütleri kullanılmıştır: Okuryazar olma, boşanmış olmama, anaokuluna ya da kreşe giden en az bir çocuğu olma, eşile birlikte yaşama, biyolojik ebeveyn olma, ebeveynlerden birinin ya da her ikisinin kaybının olmaması. Çalışmanın tamamen gönüllülük esasına dayandığı, ortalama ne kadar süreceği, çalışmada kişisel bilgilerin toplanmayacağı ve katılımcıların istedikleri takdirde çalışmadan çekilebileceklerine dair bilgiler; ölçek formlarına geçmeden önceki sayfada katılımcılara bildirilmiştir.

EKÖ geliştirilirken ilk olarak ebeveynlerin katılım düzeylerini ölçmeyi amaçlayan geçmiş alanyazın çalışmaları incelenmiştir (Essau ve ark., 2006; Lau ve ark., 2012; Manlove ve Vernon-Feagans, 2002; Mehall ve ark., 2009; Sımsıkı ve Şendil, 2014). Ölçeğin kapsamına karar verilerek işevuruk tanımı yapılmıştır. Buna göre ebeveyn katılımı, anne babaların erken çocukluk dönemindeki çocuklarının bakımları ile ilgili görevlerde bulunma ve ilgili görevlerden hoşlanma düzeylerini ifade etmektedir. Ardından 60 maddelik bir havuz oluşturulmuş ve bu havuzdaki maddelerin Lawshe (1975) tekniği ile uzman görüşüne dayalı kapsam geçerlik oranlarının hesaplanması için Uzman Görüş Formları hazırlanmıştır. Bu formda uzmanlar her bir maddeyi 'uygun', 'uygun ancak düzeltilmeli' ve 'çıkartılmalı' olarak değerlendirmiş, madde hakkında gerekli gördükleri görüş ve önerileri yazmışlardır. En az 5 en fazla 40 uzmana ihtiyaç duyulan bu tekniğe uygun olarak, Uzman Görüş Formları 9'u gelişim psikolojisi, 2'si klinik psikoloji ve 2'si sosyal psikoloji olmak üzere toplam 13 uzmana gönderilmiştir. Uzmanların tümü, maddeleri kapsam geçerliği, hedef kitleye uygunluk ve anlaşılabilirlik açısından incelemişlerdir.

Uzman görüşlerinin ardından 'uygun' olarak işaretlenen madde sayısının toplam uzman sayısının yarısına bölünerek, elde edilen sayıdan 1 çıkarılmasını ifade eden $[(N_{uygun} / N_2) - 1]$ formülü kullanılarak, her bir maddenin kapsam geçerlik oranları hesaplanmıştır. Uzman sayısı 13 olduğunda .05 anlamlılık düzeyinde kapsam geçerlik oranlarının alabileceği en düşük değer .54 (Veneziano ve Hooper, 1997) ya da .53 olarak bildirilmiştir (Ayre ve Scally, 2014). Bu çalışmada 13 uzman görüşü için .54 sınır değeri kullanılmış ve bu değerin altında kalan 7 madde, madde havuzundan çıkarılmıştır. Uzmanlar tarafından 'uygun ancak düzeltilmeli' olarak işaretlenen maddeler incelenerek uygun görülen düzenlemeler yapılmıştır. Ölçeğin tamamının kapsam geçerlik indeksi değeri için geriye kalan 53 maddenin kapsam geçerlik oranlarının ortalaması alınmış, .87 olarak hesaplanan kapsam geçerlik indeksi .70'in üzerinde kaldığı için ölçek, 'kapsam geçerliğini sağlar' olarak kabul edilmiştir (Gilbert ve Prion, 2016).

Kapsam geçerliğinin hesaplanmasının ardından ölçek maddelerinin derecelendirme türü belirlenmiştir. Ebeveyn katılımının davranışsal boyutunu ölçmeyi amaçlayan kısım için geçmiş bazı çalışmalarda kullanılan yöntemle benzer olarak (Bonney ve ark., 1999; Mehall ve ark., 2009), çocuk bakım görevlerinde bulunma düzeyini hafta içi ve hafta sonu için ayırt eden derecelendirme kategorileri yazılmıştır: Yalnızca eşim yapar (0), eşimden daha az yaparım (1), eşimle birlikte eşit yaparız (2), eşimden daha çok yaparım (3), yalnızca ben yaparım (4) ve diğerleri yapar (abisi, ablası, ninesi, dedesi, bakıcısı gibi) (0). Söz konusu kategoriler aynı zamanda, görevde bulunma sıklığını ifade edecek biçimde 0 ile 4 arasında puanlanmaktadır. Böylece ebeveyn katılımının davranışsal boyutunda yüksek puan almak, ebeveynin o görevi daha sık yaptığını ifade etmektedir. Katılımın duygusal boyutunu ölçmeyi amaçlayan kısmın ise kategori sayısının azlığına bağlı olarak, ölçek duyarlılığının düşeceği bilgisi de göz önünde bulundurularak (Erkuş, 2016), hiç hoşlanmam (0) ile çok hoşlanırım (6) arasında değişen 7'li Likert tipi ile puanlanmasına karar verilmiştir.

Ölçeğin pilot çalışması, 15 ebeveyn çifti ile ölçek formları elden verilerek yürütülmüştür. Katılımcıların geri dönüşleriyle birlikte bazı maddeler için düzenlemeler yapılarak ölçeğe 53 maddelik son hali verilmiştir. Ölçeğin son halini almasıyla birlikte, ölçeğin faktör yapısı ve geçerlik güvenirliğinin belirlenmesi aşamalarına geçilmiştir.

Ölçeğin faktör yapısını belirleyebilmek için ilk aşamada toplam 461 ebeveyne ulaşılmıştır. Toplanan veriler SPSS 20 programı ile analiz edilmiştir. Öncelikle çoklu değişkenler için uç değer analizi yapılarak Mahalanobis uzaklığı hesaplanmış ve 7 katılımcı veri setinden çıkarılmıştır. Ardından ölçeğin hafta içi ve hafta sonu olarak değerlendirilen davranışsal boyutu için her bir görevin birleştirilmiş (kompozit) puanı hesaplanmıştır. Örneğin ebeveyn bir görevde bulunma düzeyini hafta içi için 4 (yalnızca ben yaparım) ve hafta sonu için 3 (eşimden daha çok yaparım) olarak işaretlediye, birleştirilmiş puanı 7 olarak girilmiştir. Bununla birlikte yürütülecek analizler öncesi, maddeler son kez ayrıntılı olarak incelenmiş ve 4 maddenin madde-toplam korelasyonlarının çok düşük olduğu, 7 maddenin ise hafta içi ve hafta sonu olarak değerlendirilmeye uygun olmadığı görülmüştür. İlgili 11 madde atıldıktan sonra kalan 42 madde ile ölçeğin betimsel analizleri, açımlayıcı faktör analizi (AFA) ve ölçeğe ilişkin diğer analizler yürütülmüştür.

Ölçeğin geçerlik ve güvenirliğinin belirlenmesi aşamasında, doğrulayıcı faktör analizi (DFA) için toplam 331 ebeveyne ulaşılmıştır. Uç değer analizinde hesaplanan Mahalanobis uzaklığına göre belirlenen 6 katılımcı veri setinden çıkarılmıştır. Ardından ölçeğin davranışsal boyutunun hafta içi ve hafta sonu puanları birleştirilmiş ve veriler toplam 325 ebeveyn üzerinden, Lisrel 8.51 (Jöreskog ve Sörbom, 2006) ile analiz edilerek doğrulayıcı faktör analizi yürütülmüştür. Ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerliğinin belirlenmesi için Baba Katılımı Ölçeğinden (BAKÖ) yararlanılmıştır. Test tekrar test güvenirlik analizi için çalışma linki bir ay ara ile çevrim içi olarak 73 kişilik farklı bir ebeveyn grubuna iletilerek veri toplanmıştır. Hem ölçüt bağıntılı geçerlik hem de test tekrar test analizi için Pearson Moment Çarpımlar Korelasyon analizi yürütülmüştür.

Bulgular

Ölçeğin Faktöriyel Yapısı: Açımlayıcı Faktör Analizi

EKÖ'nün faktör yapısının belirlenmesi amacıyla 42 madde üzerinden açımlayıcı faktör analizi (AFA) yürütülmüştür. Verilerin faktörleşmeye uygunluğunun tespiti için ilk olarak Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Katsayısı ve Bartlett Küresellik Testi incelenmiştir. Sonuçlar KMO'nun .97 değerinde ve Bartlett Küresellik Testi'nin de anlamlı olduğunu ($\chi^2 = 12822.286, p < .05$) göstermiştir. KMO indeksinin .60'dan yüksek değerleri ve Bartlett Küresellik Testi'nin anlamlı olduğu veriler için faktör analizinin yürütülebileceği bilindiğinden (Büyüköztürk, 2007), analize devam edilmiştir.

Faktör yapısı belirlenirken, faktörler arası ilişkiye izin veren Direct Oblimin eğik eksen döndürme yöntemi kullanılmıştır. Yürütülen ilk analiz sonucunda 5 boyutlu bir yapı ortaya çıkmış; ancak 2 maddenin faktör yükünün .35'den düşük olduğu, 5 maddenin ise birden fazla faktöre birbirine yakın değerlerde yüklendiği görülmüştür. İlgili maddeler atıldıktan sonra daha anlamlı bir yapı elde edebilmek için faktör sayısı 4'e sabitlenerek analiz yinelenmiştir. Dört faktörlü yapının, ebeveyn katılımı toplam varyansının %58.59'unu açıkladığı görülmüştür. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen boyutlar, geçmiş çalışmalardakilere uygun biçimde adlandırılmıştır (Essau ve ark., 2006; Lau ve ark., 2012). 17 maddelik ilk faktör, çocuğa bakım vermeyi içeren temel ebeveynlik davranışlarını ifade eden maddelerden oluşması sebebi ile *bakım verme* olarak isimlendirilmiştir. İkinci faktör 9 maddeden oluşmuş ve ebeveynlerin duygu içerikli sosyalleştirme davranışlarını ifade eden maddeler sebebi ile *duygusal destek* olarak adlandırılmıştır. 4 maddelik üçüncü faktör çocukla yapılan bilişsel etkinlikleri içerdiğinden *bilişsel meşguliyet* olarak isimlendirilmiştir.

Tablo 1

Ebeveyn Katılımı Ölçeği Açımlayıcı Faktör Analizi Bulguları

Maddeler	Madde Yükleri				
	Bakım Verme	Duygusal Destek	Bilişsel Meşguliyet	Uyarı ve Kurallar	Ortak Varyans
36. Çocuğu tuvalete götürmek (tuvalette temizlenmesini sağlamak gibi)	.89				.73
22. Çocuğa banyo yaptırmak	.85				.65
29. Çocuğun kıyafetlerini giymesine yardımcı olmak	.83				.75
25. Çocuk hasta olduğunda, ilaçlarını / vitaminlerini takip etmek	.81				.67
47. Çocuğun tırnaklarını kesmek	.80				.61
41. Çocuğun saçlarını şekillendirmesine /taramasına yardımcı olmak	.73				.60
40. Oyuncaklarını, giysi dolabını, çantasını derli toplu tutmasıyla ilgili çocuğa hatırlatma yapmak	.73				.67
43. Çocuğun giysilerinin uygunluğunu (mevsime, koşullara göre) denetlemek	.71				.66
30. Sabahları çocuğu uyandırmak	.71				.59
21. Okulun ebeveyn-çocuk etkinliklerine katılmak	.69				.67
7. Yemeğini rahatça yiyebilmesi için çocuğa yardımcı olmak (küçük parçalara bölmek, kesmek, ısıtırmak, karıştırmak gibi)	.67				.49
35. Çocuğun dişlerini fırçalamasını sağlamak	.64				.53
6. Çocuğun fiziksel gelişimini (boyunu, kilosunu) takip etmek	.63				.56
51. Okulun veli görüşmelerine katılmak	.62				.60
20. Uyku saati geldiğinde çocuğu yatağına yatırmak	.61				.49
27. Çocuğun ellerini, yüzünü yıkamasını hatırlatmak (sabah kalkınca ve/veya yemekten sonra gibi)	.55				.59
34. Çocuğun zorunlu ihtiyaçları için alışveriş yapmak	.43				.44
46. Çocuğa olan sevgiyi, sözcüklerle ifade etmek (seni seviyorum, kuzum, canım gibi)		.82			.66
52. Üzüldüğünde çocuğu teselli etmek		.75			.64
14. Çocuğu öperek, ona sarılarak fiziksel temas kurmak		.72			.51
32. Bir özelliği hakkında çocuğa duyulan güveni ifade etmek		.69			.65
42. Çocuğun yapmakta olduğu işi güzel sözlerle övmek		.68			.65
37. Tamamladığı bir iş ya da yaptığı bir davranış sonrası çocuğu takdir etmek		.64			.59
45. Duygularını ifade edebilmesi için çocuğu cesaretlendirmek		.64			.63
18. Korktuğunda çocuğu sakinleştirmek		.54			.47
26. İzin istemek, özür dilemek gibi sosyal davranışları çocuğa öğretmek		.50			.63
17. Çocukla kurallı oyunlar oynamak (satranç, zekâ oyunları gibi)			.73		.56
53. Çocuğu sinemaya veya tiyatroya götürmek			.57		.49
19. Çocuğa merak ettiği şeyleri öğrenebileceği kaynakları sağlamak (dergi almak, videodan göstermek gibi)			.56		.61
4. Okuldan evde yapılması için verilen boyama, çizim, maket gibi etkinlikleri yapması konusunda çocuğa yardımcı olmak			.47		.56
11. Bazı aktivitelerde (bilgisayarda, telefonda oyun oynamak gibi) olması gerekenden fazla zaman harcadığında çocuğu uyarmak				.70	.56
1. Çocuğa ev içinde koşturmak, bağırarak gürlemek gibi kuralları koymak				.70	.56
38. Kurallara uymayla ilgili çocuğa hatırlatmalar yapmak				.56	.68
23. Çocuğa yaralanmasını önleyici uyarılarda bulunmak				.48	.52
5. Uygunsuz davranışlarının sonuçları hakkında konuşarak çocukla birlikte alternatifler üretmek				.41	.57
Özdeğer	15.66	2.67	1.36	1.18	
Açıklanan varyans %	44.73	7.62	3.89	3.40	
Madde sayısı	17	9	4	5	
Cronbach alfa	.95	.95	.75	.78	

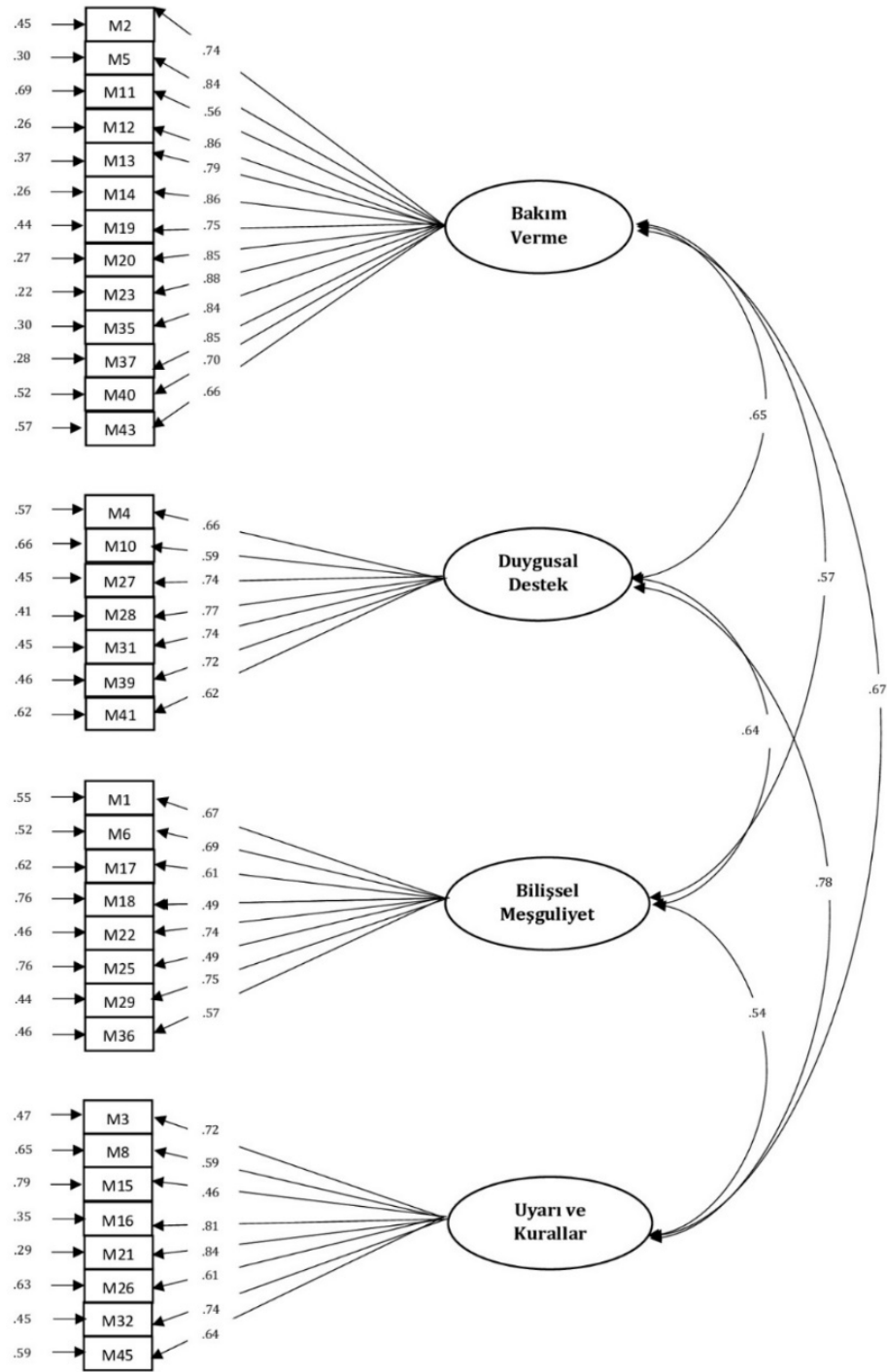
5 maddelik dördüncü faktör ise çocuğa kurallar koyarak uyarılar yapmayı içeren maddelerden oluşmaktadır ve *uyarı ve kurallar* olarak adlandırılmıştır. Alt boyutların Cronbach Alfa iç tutarlık güvenirlik katsayıları incelendiğinde bakım verme, duygusal destek, bilişsel meşguliyet ve uyarı ve kurallar alt boyutları için sırası ile .95, .90, .75 ve .78 olarak hesaplanmıştır. 35 maddeden oluşan ölçeğin toplam puanına ilişkin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı ise .96'dır. Ölçeğin faktör yapısının incelendiği açımlayıcı faktör analizi bulguları Tablo 1'de verilmiştir.

Ölçeğin Yapı Geçerliği: Doğrulayıcı Faktör Analizi

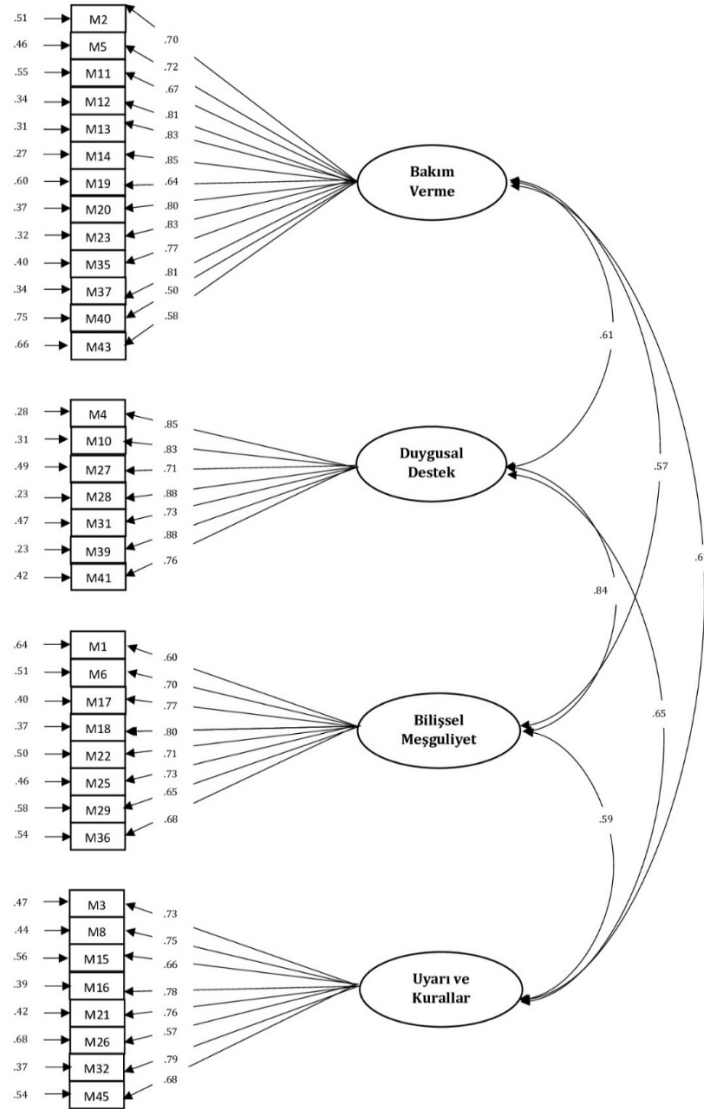
EKÖ'nün yapı geçerliğini belirlemek için veri toplamadan önce, açımlayıcı faktör analizi sonrasında madde sayısı diğer alt boyutlara kıyasla nispeten az olan bilişsel meşguliyet ve uyarı ve kurallar alt boyutlarının madde sayısı artırılmıştır. Bunun için dört maddeden oluşan bilişsel meşguliyet alt boyutuna 6 ve beş maddeden oluşan uyarı ve kurallar alt boyutuna 5 ek madde yazılmıştır. Madde yazma işleminde daha önceki aşamalar yerine getirilmiştir. Maddeler eklendikten sonra incelenen madde toplam korelasyon katsayıları, yazılan maddelerin ölçeğin geneline uygun olduğunu göstermiştir. Doğrulayıcı faktör analizleri bakım verme alt boyutu 17 madde, duygusal destek alt boyutu 9 madde, bilişsel meşguliyet alt boyutu 10 madde ve uyarı ve kurallar alt boyutu 10 madde olmak üzere toplamda 46 madde üzerinden yürütülmüştür. Yürütülen doğrulayıcı faktör analizlerinde modellerin veriye iyi uyum sağlayıp sağlamadığı, uyum iyiliği indekslerinin aldığı değerler yardımı ile belirlendiğinden, çalışmanın uyum iyiliği indeksleri için 'kabul edilebilir uyum ölçütleri' baz alınmıştır. Buna göre χ^2 ve RMSEA için takip edilen aralıklar şöyledir: $2sd \leq \chi^2 \leq 3sd$, $.05 \leq RMSEA \leq .08$. Diğer indeksler için ise değerlerin 1'e yakın olması beklenmiştir (Tabachnick ve ark., 2013).

Ölçeğin davranışsal boyutu için yürütülen doğrulayıcı faktör analizi sonuçları [χ^2 (983, N = 325) = 3388.58, $\chi^2 /sd = 3.44$, RMSEA = 0.088, CFI = 0.79, GFI = 0.68, NNFI = 0.78] uyum indekslerinin yeterli düzeyde olmadığını göstermiştir. Sınanan modele ilişkin modifikasyon önerileri incelendiğinde, aynı alt boyutta bulunan bazı maddelerin yüksek düzeyde ilişkili olduğu görülmüştür. Bu nedenle birbiri ile yüksek düzeyde ilişki gösteren maddelerden faktör yükü diğer maddeye kıyasla düşük olan 10 madde modelden çıkarılmıştır. Bununla birlikte duygusal destek alt boyutunda bulunan "İzin istemek, özür dilemek gibi sosyal davranışları çocuğa öğretmek" maddesi, modifikasyon önerileri doğrultusunda anlamca yeniden incelenmiş, uyarı ve kurallar alt boyutuna dâhil edilmiştir. Sözü edilen maddeler çıkarıldıktan sonra 36 madde ile yinelenen doğrulayıcı faktör analizi sonuçları, modelin uyum indekslerinin kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermiştir [χ^2 (588, N=325) = 1590.03, $\chi^2 /sd=2.70$ RMSEA=0.072, CFI=0.90, GFI=0.80, NNFI =0.81]. Dört faktörlü EKÖ'nün davranışsal boyutuna ilişkin doğrulayıcı faktör modeli Şekil 1'de verilmiştir.

İlgili 36 madde üzerinden duygusal boyut için yürütülen doğrulayıcı faktör analizi sonuçları [χ^2 (580, N = 325) = 1706.76, $\chi^2 /sd = 2.94.44$, RMSEA = 0.077, CFI = 0.80, GFI = 0.80, NNFI = 0.85] uyum indekslerinin yeterli düzeyde olduğunu göstermiştir. Dört faktörlü EKÖ'nün duygusal boyutuna ilişkin doğrulayıcı faktör modeli Şekil 2'de verilmiştir.

Şekil 1. Ebeveyn Katılımı Ölçeğinin Davranışsal Boyutuna İlişkin Dört Faktörlü Model

Şekil 2. Ebeveyn Katılımı Ölçeğinin Duygusal Boyutuna İlişkin Dört Faktörlü Model

DFA'lar sonucunda bakım verme alt boyutuna nispeten fazla madde yüklenmesi ve EKÖ toplam puanı ile arasındaki ilişkinin .96 düzeyinde olması göz önüne alınarak, 36 maddenin tek faktörlü bir çözümleme ile doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ardından dört faktörlü model ile tek faktörlü bu iki model arasında Ki-Kare Fark Testi yürütülmüştür. Sonuçlara göre davranışsal boyutun tek faktörlü doğrulayıcı faktör analizinin uyum indeksleri [$\chi^2(562, N=325) = 2174.64$, $\chi^2/sd=3.86$ RMSEA=0.094, CFI=0.84, GFI=0.73, NNFI=0.83] veriye iyi uyum sağlamamıştır. Bununla birlikte yürütülen Ki-Kare Fark Testi de iki model arasında $p < .05$ 'te anlamlı bir fark olduğunu göstermiş ve Ki-Kare değeri küçük olan dört faktörlü modelin veriye daha iyi uyum sağladığı görülmüştür. Benzer şekilde duygusal boyutun tek faktörlü doğrulayıcı faktör analizinin uyum indeksleri [$\chi^2(546, N=325) = 2142.91$, $\chi^2/sd=3.92$ RMSEA=0.095, CFI=0.84, GFI=0.73, NNFI=0.81] yeterli düzeyde bulunmamıştır. Yürüten Ki-Kare Fark Testi'nde iki model arasında $p < .05$ 'te anlamlı bir fark elde edilmiş ve Ki-Kare değeri küçük olan dört faktörlü modelin daha uygun olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak

EKÖ'nün davranışsal ve duygusal boyutları için dört faktörlü DFA sonuçlarının uyum indekslerinin kabul edilebilir sınırlar içinde olduğu ve tek faktörlü DFA'ya göre veriye daha iyi uyum sağladığı görülmüştür.

Ölçeğin Ölçüt Bağımlı Geçerlik Bulguları

Ölçüt bağımlı geçerliği saptamak amacıyla EKÖ ile BAKÖ alt boyutları ve toplam puanları arasındaki ilişkiler Pearson Moment Çarpımlar Korelasyon analizi ile incelenmiştir. Davranışsal boyuta ilişkin sonuçlar Tablo 2'de, duygusal boyuta ilişkin sonuçlar Tablo 3'te görülmektedir.

Tablo 2

Ebeveyn Katılımı Davranışsal Boyutunun Ölçüt Bağımlı Geçerliğine İlişkin Pearson Moment Çarpımlar Korelasyon Sonuçları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Bakım Verme	-								
2. Duygusal Destek	.60**	-							
3. Bilişsel Meşguliyet	.50**	.53**	-						
4. Uyarı ve Kurallar	.55**	.63**	.47**	-					
5. EKTP	.93**	.76**	.73**	.73**	-				
6. Keyfi Meşguliyet	.23**	.12*	.22**	.05	.22**	-			
7. İlgili ve Yakınlık	.46**	.37**	.26**	.21**	.44**	.72**	-		
8. Temel Bakım	.84**	.47**	.37**	.34**	.74**	.53**	.69**	-	
9. BAKÖ toplam puanı	.54**	.60**	.50**	.55**	.93**	.25**	.46**	.84**	-

Not. EKTP: Ebeveyn Katılımı Toplam Puanı, BAKÖ: Baba Katılım Ölçeği * $p < .05$, ** $p < .01$

EKÖ'nün davranışsal boyutunun alt boyutları ve toplam puanının BAKÖ alt boyutları ve toplam puanı ile beklenen yönde ve düzeyde ilişkili olduğu görülmektedir. EKTP ile BAKÖ toplam puanı yüksek düzeyde ve pozitif yönde ($r = .93, p < .01$) ilişkilidir. BAKÖ toplam puanı, EKÖ alt boyutlarının tümü ile orta düzeyde pozitif yönlü ilişkili iken; BAKÖ'nün alt boyutlarından olan ve çocukla geçirilen serbest zaman ile oyun aktivitelerini ifade eden keyfi meşguliyet, EKÖ'nün uyarı ve kurallar alt boyutu ile ilişkili bulunmamıştır. Buna göre ebeveynlerin çocuklarıyla oyun oynadıkları zamanlar ile çocuklarına kuralları hatırlattıkları ve uyarılarda bulundukları zamanların bir arada görülmediği söylenebilir. EKÖ'nün alt boyutları arasındaki ilişkiler incelendiğinde, bakım verme ile duygusal destek ($r = .60, p < .01$) pozitif yönlü ilişkilidir. Bakım verme ile bilişsel meşguliyet ($r = .50, p < .01$) de benzer şekilde pozitif yönlü ilişkili bulunmuştur. Son olarak bakım verme ile uyarı ve kurallar ($r = .55, p < .01$) arasında da pozitif yönlü bir ilişki görülmektedir. Dolayısıyla ebeveynlerin çocuklarına sağladıkları bakımın düzeyi arttıkça; çocuğa verilen duygusal desteğin, sağlanan bilişsel kaynakların, hatırlatılan kuralların da arttığı söylenebilir. Bununla birlikte EKTP ile en yüksek düzeyde ilişkili ($r = .93, p < .01$) olan alt boyutun Bakım Verme olduğu görülmektedir. EKTP ile Duygusal Destek ($r = .76, p < .01$), Bilişsel Meşguliyet ($r = .73, p < .01$) ve Uyarı ve Kurallar ($r = .73, p < .01$) pozitif yönlü ilişkilidir.

Tablo 3

Ebeveyn Katılımı Duygusal Boyutunun Ölçüt Bağımlı Geçerliğine İlişkin Pearson Moment Çarpımlar Korelasyon Sonuçları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Bakım Verme	-								
2. Duygusal Destek	.60**	-							
3. Bilişsel Meşguliyet	.56**	.75**	-						
4. Uyarı ve Kurallar	.62**	.57**	.49**	-					
5. EKTP	.91**	.80**	.78**	.79**	-				
6. Keyfi Meşguliyet	.34**	.52**	.57**	.16**	.44**	-			
7. İlgili ve Yakınlık	.50**	.69**	.53**	.28**	.57**	.72**	-		
8. Temel Bakım	.78**	.58**	.49**	.37**	.72**	.53**	.69**	-	
9. BAKÖ toplam puanı	.59**	.67**	.61**	.29**	.64**	.90**	.90**	.82**	-

Not. EKTP: Ebeveyn Katılımı Toplam Puanı, BAKÖ: Baba Katılım Ölçeği ** $p < .01$

EKÖ duygusal boyutunun alt boyutları ve toplam puanının BAKÖ alt boyutları ve toplam puanı ile beklenen yönde ve düzeyde ilişkili olduğu söylenebilir. EKTP ile BAKÖ toplam puanı orta düzeyde ve pozitif yönde ($r = .64, p < .01$) ilişkilidir. BAKÖ toplam puanı, EKÖ alt boyutlarından bakım verme, duygusal destek ve bilişsel meşguliyet ile orta düzeyde pozitif yönlü ilişkili iken; uyarı ve kurallarla düşük düzeyde pozitif yönde ilişkilidir. EKÖ'nün alt boyutları arasındaki ilişkiler incelendiğinde; bakım verme ile duygusal destek arasında orta düzeyde pozitif yönlü ($r = .60, p < .01$), bilişsel meşguliyet ile orta düzeyde pozitif yönlü ($r = .56, p < .01$) ve uyarı ve kurallar ile orta düzeyde pozitif yönlü ($r = .62, p < .01$) bir ilişki olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, çocuğa bakım vermektan hoşlanma düzeyi arttıkça, duygusal destek sağlamaktan, çocukla bilişsel olarak meşgul olmaktan ve çocuğa uyarı ve kuralları hatırlatmaktan hoşlanmanın da arttığı söylenebilir. Bununla birlikte EKTP ile en yüksek düzeyde ilişkili ($r = .91, p < .01$) olan alt boyutun bakım verme olduğu görülmektedir. EKTP ile duygusal destek ($r = .80, p < .01$), bilişsel meşguliyet ($r = .78, p < .01$) ve uyarı ve kurallar ($r = .79, p < .01$) pozitif yönlü ilişkilidir.

Ölçeğin Güvenirlik Bulguları

EKÖ'nün güvenilirliğine ilişkin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. EKÖ'nün davranışsal boyutuna ilişkin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları bakım verme alt boyutu için .95, duygusal destek için .86, bilişsel meşguliyet için .84, uyarı ve kurallar için .86 ve ebeveyn katılımı toplam puanı için .95 olarak bulunmuştur. Duygusal boyuta ilişkin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları alt boyutlar için sırası ile .94, .93, .88, .90 ve ebeveyn katılımı toplam puanı için .96 olarak hesaplanmıştır. EKÖ'nün madde toplam korelasyon katsayıları hesaplanarak madde analizleri ve betimsel istatistikleri yapılmıştır. Ölçeğin davranışsal boyutuna ilişkin betimsel istatistikleri Tablo 4'te görülmektedir. Duygusal boyuta betimsel istatistikleri Tablo 5'te verilmiştir. Bununla birlikte 73 kişilik bir ebeveyn grubu bir ay ara ile ölçeği doldurmuş ve ölçeğin test tekrar test güvenilirliği yapılmıştır. Ölçeğin davranışsal boyutunun test tekrar test güvenilirlik katsayıları bakım verme için .81, duygusal destek için .79, bilişsel meşguliyet için .77, uyarı ve kurallar için .86 ve ebeveyn katılımı toplam puanı için .90 olarak hesaplanmıştır. Duygusal boyutun test tekrar test güvenilirlik katsayıları ise alt boyutlar için sırası ile .85, .83, .78 .80 ve ebeveyn katılımı toplam puanı için .87 olarak bulunmuştur.

Tablo 4

Ebeveyn Katılımı Ölçeği Davranışsal Boyutunun Alt Boyutlarına ve Toplam Puanına İlişkin Betimsel İstatistikler

	Madde Sayısı	Min.	Mak.	Ort.	SS	Çarpıklık	Basıklık
Bakım Verme	13	.31	7.85	4.13	1.91	-.02	-.99
Duygusal Destek	7	2	8	4.26	.89	.38	1.31
Bilişsel Meşguliyet	8	.63	7.75	4.44	1.28	-.36	.31
Uyarı ve Kurallar	8	1.50	7.75	4.24	1.01	.35	1.51
EKTP	36	1.17	7.61	4.25	1.15	.04	-.14

Not. EKTP: Ebeveyn Katılımı Toplam Puanı

EKÖ'nün davranışsal boyutuna ilişkin toplam puan 0 ile 288 arasında değişiklik gösterebilir. Betimsel analizlerde ölçeğin toplam puan ortalamasının 153.07 olduğu bulunmuştur. Ölçeğin davranışsal boyutu için ebeveyn katılım puanı hesaplanırken hafta içi ve hafta sonu bakım görevlerine verilen cevapların birleştirilmiş (kompozit) puanları kullanıldığından; 0 'yalnız eşim yapar', 2 'eşimden az yaparım', 4 'eşimle birlikte yaparız', 6 'eşimden daha çok yaparım' ve 8 'yalnız ben yaparım'ı ifade etmektedir. Ölçekte, bir katılımcının ölçek maddelerine verdiği ortalama cevap puanı 4.25 olarak hesaplanmıştır. Bununla birlikte ölçeğe ilişkin çarpıklık ve basıklık değerleri ± 2 aralığında olduğundan, verilerin normal dağılıma uygun olduğu görülmektedir. Ölçeğin davranışsal boyutunun madde analizleri incelendiğinde, madde toplam korelasyonlarının .32 ile .79 arasında değiştiği görülmektedir. Madde toplam korelasyonlarının ölçeğin 13 maddeden oluşan bakım verme alt boyutu için .52 ile .79 arasında; 7 maddeden oluşan duygusal destek alt

boyutu için .49 ile .61 arasında; 8 maddeden oluşan bilişsel meşguliyet için .32 ile .69 arasında ve 8 maddeden oluşan uyarı ve kurallar alt boyutu için .41 ile .65 arasında değiştiği bulunmuştur.

Tablo 5

Ebeveyn Katılımı Ölçeği Duygusal Boyutunun Alt Boyutlarına ve Toplam Puanına İlişkin Betimsel İstatistikler

	Madde Sayısı	Min.	Mak.	Ort.	SS	Çarpıklık	Basıklık
Bakım Verme	13	.31	7.85	4.13	1.91	-.02	-.99
Duygusal Destek	7	2	8	4.26	.89	.38	1.31
Bilişsel Meşguliyet	8	.63	7.75	4.44	1.28	-.36	.31
Uyarı ve Kurallar	8	1.50	7.75	4.24	1.01	.35	1.51
EKTP	36	1.17	7.61	4.25	1.15	.04	-.14

Not. EKTP: Ebeveyn Katılımı Toplam Puanı

EKÖ duygusal boyutundan alınabilecek toplam puan 0 ile 216 arasında değişiklik gösterebilir. Betimsel analizlerde ölçeğin toplam puan ortalamasının 167.16 olduğu bulunmuştur. Ölçekte, bir katılımcının ölçek maddelerine verdiği ortalama cevap puanı 4.64 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğe ilişkin çarpıklık ve basıklık değerleri ± 2 aralığında olduğundan, verilerin normal dağılıma uygun olduğu görülmektedir. Ölçeğin duygusal boyutunun madde analizleri incelendiğinde, madde toplam korelasyonlarının .42 ile .74 arasında değiştiği görülmektedir. Madde toplam korelasyonları ölçeğin 13 maddeden oluşan bakım verme alt boyutu için .58 ile .73 arasında; 7 maddeden oluşan duygusal destek alt boyutu için .56 ile .74 arasında; 8 maddeden oluşan bilişsel meşguliyet için .42 ile .61 arasında ve 8 maddeden oluşan uyarı ve kurallar alt boyutu için .42 ile .70 arasında değişmektedir.

Tartışma

Ebeveyn katılımı, çocukların gelişimi üzerinde önemli etkileri bulunan çok boyutlu bir kavramdır. Nispeten yeni bir alanyazın geçmişine sahip olduğundan, ebeveyn katılımına yönelik çalışmaların ve ölçüm araçlarının sayısı da sınırlıdır. Özellikle çocukların akademik başarısına olumlu etki eden okul temelli ebeveynlik katılımı, güncel alanyazında hatırı sayılır bir yer tutuyor olsa da ebeveynliğin çocukların sosyal duygusal gelişimine katkı sunan niceliksel ve niteliksel yönü görece daha az çalışılmaktadır. Bu nedenle mevcut çalışmada anne baba katılımını davranışsal ve duygusal boyutlarda olmak üzere kapsamlı bir biçimde inceleyen bir ebeveyn katılımı ölçeği geliştirmek amaçlanmıştır. Bu amaçla ilk adımda ebeveyn katılımının işlevselleşmesi yapılmış ardından ölçek geliştirme aşamaları takip edilerek oluşturulan ölçeğin psikometrik özellikleri incelenmiştir.

Ölçeğe ilişkin maddelerin yapı geçerliği incelendikten sonra ölçek, dört alt boyutta 36 madde ile doğrulanmıştır. Doğrulanmış ölçeğe ilişkin alt boyutlar çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılamaya ilişkin maddelerden oluşan bakım verme (13 madde); ebeveynlerin duygu sosyalleştirme stratejilerini kullanarak çocuklarına bir nevi duygu koçluğu (emotion coaching) yaptıkları bakım görevlerinden oluşan duygusal destek (Hajal ve Paley, 2020) (7 madde); Pleck'in (2010) modellemesinden bu yana kabul edilen oyun oynama, serbest zaman etkinlikleri, çocuğa kaynak sağlama gibi ebeveynlik davranışlarını içeren bilişsel meşguliyet (8) ve ebeveynlerin çocuklarını izleme davranışları (monitoring) kapsamındaki maddeleri içeren uyarı ve kurallardan (Lyons ve Ghetti, 2011) (8 madde) oluşmuştur. Bu anlamda EKÖ'nün ebeveynlik pratiklerine ilişkin kapsamlı bir değerlendirme aracı olduğu düşünülmektedir. İlgili alt boyutlar, önceki baba katılımı kavramsallaştırmalarına ve aile katılımını değerlendiren ölçüm araçlarındakine benzerdir. Ancak özellikle uyarı ve kurallar alt boyutu, ebeveyn katılımı değerlendirmelerinde kullanılan diğer ölçüm araçlarından farklılaşmaktadır. Bu boyut, ebeveyn katılımında ebeveynlerin gösterdiği psikolojik ve davranışsal kontrolün saptanması için ön bir adım olarak kullanılabilir. Ayrıca ebeveyn hedefleri açısından da bu boyuttan yüksek

puan alan anne babaların çocukları ile ilgili daha uyumlu olma beklentisi taşıyabileceklerini düşündürmektedir (Yağmurlu ve ark., 2005). Kültüre duyarlı olduğu tahmin edilen bu ebeveynlik davranışlarının farklı aile modellerinde (Kağıtçıbaşı, 2014) incelenmesi önerilebilir.

Elde edilen dört faktörlü yapı, ebeveyn katılımının davranışsal ve duygusal boyutlar olmak üzere iki ana kategoriden oluştuğunu doğrulamaktadır. Davranışsal boyut, ebeveyn katılımını çalışma günleri (pazartesten cumaya) ve tatil günleri (cumartesi ve pazar) olmak üzere ayırt eden davranışsal/niceliksel katılımı ifade etmektedir. Bu boyut yalnızca eşim yapar, yalnızca diğerleri yapar (0) ile yalnızca ben yaparım'a (4) uzanan bir Likert yöntemi ile değerlendirilmektedir. Böylece ebeveynlerin çocuk bakım görevlerinde bulunma düzeyleri arttıkça, ölçekten alınan puanların da artması beklenmektedir. Duygusal boyut ise davranışsal boyut ile aynı 36 maddeden oluşan, anne ve babaların ilgili çocuk bakım görevlerinden hoşlanma düzeylerini değerlendiren duygusal/niteliksel katılımı tanımlar. Hiç hoşlanmam (0) ile çok hoşlanırım (6) arasında değişen Likert yöntemine dayanan bu boyuttan alınan puanların artması, ebeveynlerin ilgili çocuk bakım görevlerini yapmayı sevdiğini göstermektedir. İlgili boyutlar kullanılarak yürütülecek çalışmalarda, ebeveynlerin niteliksel ve niceliksel ebeveynliklerine dair geniş bir bilgi edinilebileceği gibi anne ve babaların hafta içi ve hafta sonu çocuk bakım görevlerindeki iş paylaşımları ve farklı davranışsal katılımları da incelenebilir.

EKÖ'nün ölçmek istediği kapsama uygun olup olmadığının incelenmesi için alanyazında baba katılımını farklı alt boyutlar ile değerlendirmeyi sağlayan Baba Katılımı Ölçeğinden yararlanılmıştır. Sonuçlar EKÖ'nün alt boyutlarının ve toplam puanının ilgili ölçek ile anlamlılık ve ilişkilerin yönü açısından bekleneni karşıladığını göstermiştir. Baba katılımı toplam puanı ebeveyn katılımı toplam puanı ile yüksek düzeyde pozitif ilişki göstermiştir. EKÖ'nün alt boyutları ile BAKÖ'nün toplam puanı arasında ise orta düzeyde pozitif yönlü ilişkiler olduğu görülmektedir. Ayrıca daha detaylı incelendiğinde, EKÖ'nün bakım verme alt boyutu ile BAKÖ'nün temel bakım alt boyutunun; EKÖ'nün bilişsel meşguliyet alt boyutu ile BAKÖ'nün keyfi meşguliyet alt boyutunun ve EKÖ'nün duygusal destek alt boyutu ile BAKÖ'nün ilgi ve yakınlık alt boyutunun içerdikleri maddeler açısından da benzeştiği söylenebilir. EKÖ'nün yapı geçerliğinde keşfedilen uyarı ve kurallar alt boyutunun, BAKÖ'nün diğer alt boyutlarına kıyasla temel bakım alt boyutu ile daha yüksek düzeyde ilişkili bulunması ise ebeveynlerin çocuklarının temel ihtiyaçlarını karşılarken eş zamanlı olarak uyarılar yapıp kurallar koyduğunu akla getirmektedir. Elde edilen korelasyonlara dayanarak, Ebeveyn Katılımı Ölçeğinin değerlendirilmek istenen ebeveyn özelliklerini kapsamlı olarak ölçtüğü söylenebilir.

Bu çalışmadan birkaç genel sonuca ulaşılabilir. İlk olarak ebeveyn katılımı, kavramsal olarak baba katılımına benzer şekilde çok boyutlu bir yapıya işaret etmektedir. Geliştirilen EKÖ, ebeveynlerin çocuklarına bakım vermesini, duygusal anlamda destek sağlamasını, çocuklarının bilişsel gelişimini destekleyici faaliyetler yürütmesini ve onları uyarıp onlara kurallar koymasını içeren birden fazla gelişim alanını temsil etmiştir. Bu yönüyle EKÖ, önceki ölçüm araçlarından daha genellebilir bir değerlendirme sunabilir. İkinci sonuç, EKÖ'nün bakım verme alt boyutunun toplam ebeveyn katılımı ile en yüksek düzeyde ilişkiyi göstermiş olmasıdır. Bu, anne ve babaların çocuk bakım görevlerini yerine getirmeyi öncelikli olarak çocuğun temel bakımını sağlama olarak gördüğüne işaret ediyor olabilir. Son olarak ölçek, ebeveyn cinsiyetine bağlı olarak farklılaşabilecek ebeveynlik davranışlarını değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır. Gelecek çalışmalarda ölçek, anne ve babaların çocuklarının hayatına dahil oluştundaki olası farklılıkların anlaşılması amacıyla kullanılabileceği gibi hafta içi ve hafta sonu deneyimlenen anne baba katılımına ilişkin de ayrı ayrı bilgi sunabilir.

Çalışmanın bazı sınırlılıkları olduğundan bahsetmek gerekir. İlk olarak, katılımın değerlendirildiği ebeveyn grubunun yarıdan fazlasının üniversite ve üstü okullardan mezun olduğu bilinmektedir. Bu özellikleri

ile katılımcıların eğitim düzeyi açısından homojen bir gruptan oluştuğu söylenebilir. Dolayısıyla ileride, değişen ebeveynlik uygulamalarının anlaşılabilmesi açısından, daha çeşitli özelliklere sahip ebeveyn grupları ile çalışılması önerilebilir. Ayrıca ölçeğin farklı örneklemelerde psikometrik özelliklerinin incelenmesi, dış geçerliği de artıracığından farklı demografik özellikleri olan ebeveynlerle çalışmak önemli bulunmaktadır. Yine de önceki çalışmalar, ebeveyn katılımının ebeveyn eğitim düzeyinden bağımsız olarak işlev gördüğünü ve çocuğun gelişimine benzersiz katkılar sunduğunu vurgulamaktadır (örn., Sharer, 2006). Bu nedenle hangi eğitim düzeyine sahip olursa olsun ebeveynlerin katılım düzeylerini artırmak, çocukların gelişimsel görevleri sağlıklı biçimde aşmaları için önemli bir kaynak sağlayacaktır. Bir diğer sınırlılık, çalışmanın ilk aşamasında anne ve baba oranlarının dengeli dağılmamış olmasıdır. Ebeveynlik konusunda yürütülen çalışmaların çoğunda babaların geri planda kalması ve babalara ulaşmanın zor olması, babaların çocuk bakımında eşlerini kendilerinden daha ‘temsil edici’ görüyor olmasından kaynaklanıyor olabilir. Bunun önüne geçebilmek için babalar, çocuklarının gelişiminde ne denli önemli olduklarıyla ilgili bilgilendirilebilirler. Özellikle fazla iş yükü ve çalışma saatine sahip babalarla yürütülecek çalışmalarda, babalara uygun gün ve saatlerin seçilerek yüz yüze çalışılması gerekebilir. Ayrıca toplumsal cinsiyet rollerine yönelik eğitimler, çocuklarla ve ebeveynlikle ilgili akademik çalışmalarda, babaların daha görünür olmasına yardımcı olabilir. Bununla birlikte ölçeğin kapsamı yalnızca davranışsal ve duygusal ebeveynlik uygulamalarıdır. Ebeveynlik davranışları birçok değişkene duyarlı olduğundan, gelecek çalışmalarda ebeveynlerin sosyal kaynakları, toplumsal cinsiyet rollerine yatkınlığı, ebeveynlikte kendilerini ne denli yetkin gördükleri gibi konuların da incelenmesi önerilebilir. Sonuç olarak Ebeveyn Katılımı Ölçeği, okul öncesi dönemde çocuğu olan anne babaların ebeveyn katılımını değerlendirmek için kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçek olarak alanyazına kazandırılmıştır.

Kaynaklar

- Ahmetoğlu, E., Sezer, T. ve Yavuz, E. A. (2018). Aile Katılımı Ölçeğinin Türk Kültürüne Uyarlanması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 21-40.
- Allen, S. ve Daly, K. (2007). The Effects of Father Involvement: An Updated Research Summary of The Evidence. University of Guelph: Centre for Families, Work and Well-Being.
- Amodia-Bidakowska, A., Laverty, C. ve Ramchandani, P. G. (2020). Father-child play: A systematic review of its frequency, characteristics and potential impact on children's development. *Developmental Review*, 57, 100924.
- Anderson, S. E., Gooze, R. A., Lemeshow, S. ve Whitaker, R. C. (2012). Quality of early maternal-child relationship and risk of adolescent obesity. *Pediatrics*, 129(1), 132-140. doi: 10.1542/peds.2011-0972
- Antony-Newman, M. (2019). Parental involvement of immigrant parents: A meta-synthesis. *Educational Review*, 71(3), 362-381.
- Ayre, C. ve Scally, A. J. (2014). Critical values for Lawshe's content validity ratio: revisiting the original methods of calculation. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 47(1), 79-86. <https://doi.org/10.1177/0748175613513808>
- Barger, M. M., Kim, E. M., Kuncel, N. R. ve Pomerantz, E. M. (2019). The relation between parents' involvement in children's schooling and children's adjustment: A meta-analysis. *Psychological bulletin*, 145(9), 855.
- Bonney, J. F., Kelley, M. L. ve Levant, R. F. (1999). A model of fathers' behavioral involvement in child care in dual-earner families. *Journal of Family Psychology*, 13(3), 401. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.13.3.401>

- Carlson, M. (2006). "Family Structure, Father Involvement, and Adolescent Behavioral Outcomes". *Journal of Marriage and Family*, 68(1), pp.137-154. DOI: 10.1111/j.1741-3737.2006.00239.x.
- Çamlıbel Çakmak, Ö. Ç. (2010). Okul öncesi eğitim kurumlarında aile katılımı. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(1), 1-18.
- Day, R. D., ve Lamb, M. E. (Ed.). (2003). *Conceptualizing and Measuring Father Involvement*. fRoutledge.
- DeLoatche, K. J., Bradley-Klug, K. L., Ogg, J., Kromrey, J. D., ve Sundman-Wheat, A. N. (2015). Increasing parent involvement among Head Start families: A randomized control group study. *Early Childhood Education Journal*, 43, 271-279. doi: 10.1007/s10643-014-0660-7
- DeMeulenaere, M. (2015). Promoting Social and Emotional Learning in Preschool. *Dimensions of Early Childhood*, 43(1), 8-10.
- Dunn, J., ve Kendrick, C. (1980). The arrival of a sibling: changes in patterns of interaction between mother and first-born child. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 21(2), 119-132. doi: 10.1111/j.1469-7610.1980.tb00024.x
- Epstein, S. (1994). Integration of the cognitive and the psychodynamic unconscious. *American Psychologist*, 49(8), 709-724.
- Essau, C. A., Sasagawa, S. ve Frick, P. J. (2006). Psychometric properties of the Alabama parenting questionnaire. *Journal of Child and Family Studies*, 15, 595-614. doi: 10.1007/s10826-006-9036-y
- Flynn, H. K., Felmlee, D. H., Shu, X., ve Conger, R. D. (2018). Mothers and fathers matter: The influence of parental support, hostility, and problem solving on adolescent friendships. *Journal of Family Issues*, 39(8), 2389-2412.
- Georgiou, S. N. (1996). Parental involvement: Definition and outcomes. *Social Psychology of Education*, 1(3), 189-209.
- Gilbert, G. E., ve Prion, S. (2016). Making sense of methods and measurement: Lawshe's content validity index. *Clinical Simulation in Nursing*, 12(12), 530-531. doi: 10.1016/j.ecns.2016.08.002
- Gueron-Sela, N., Camerota, M., Willoughby, M. T., Vernon-Feagans, L. ve Cox, M. J. (2018). Maternal depressive symptoms, mother-child interactions, and children's executive function. *Developmental Psychology*, 54(1), 71. doi: 10.1037/dev0000389
- Gürşimşek, I. (2003). Okul öncesi eğitime aile katılımı ve psikososyal gelişim. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 3(1), 125-144.
- Hajal, N. J. ve Paley, B. (2020). Parental emotion and emotion regulation: A critical target of study for research and intervention to promote child emotion socialization. *Developmental Psychology*, 56(3), 403. doi: 10.1037/dev0000864
- Han, Y. S. ve Jun, W. P. (2013). Parental involvement in child's development: Father vs. mother. *Open Journal of Medical Psychology*, 2(04), 1.
- Jöreskog, K. G., Sörbom, D. ve Wallentin, F. Y. (2006). Latent variable scores and observational residuals. *Retrieved June, 7, 2009*.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2014). Kültürleşme ve aile ilişkileri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(34), 120-127.
- Kotaman, H. (2008). Türk ana babalarının çocuklarının eğitim öğretimlerine katılım düzeyleri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 135-149.
- Lamb, M. E., Pleck, J. H., Charnov, E. L. ve Levine, J. A. (2017). A biosocial perspective on paternal behavior and involvement. In *Parenting across the life span* (ss. 111-142). Routledge.

- Lamb, M. E., Pleck, J. H. ve Levine, J. A. (1985). The role of the father in child development: The effects of increased paternal involvement. In *Advances in clinical child psychology* (pp. 229-266). Boston, MA: Springer US.
- Lara, L. ve Saracostti, M. (2019). Effect of parental involvement on children's academic achievement in Chile. *Frontiers in Psychology, 10*, 1464.
- Lau, E. Y. H., Li, H., ve Rao, N. (2012). Exploring parental involvement in early years education in China: Development and validation of the Chinese Early Parental Involvement Scale (CEPIS). *International Journal of Early Years Education, 20*(4), 405-421. doi: 10.1080/09669760.2012.743099
- Lawshe, C. H. (1975). A quantitative approach to content validity. *Personnel Psychology, 28*(4), 563-575. <https://doi.org/10.1111/j.1744-6570.1975.tb01393.x>
- Lawson, M. A. (2003) School-family relations in context: parent and teacher perceptions of parent involvement. *Urban Education, 38*, 77-133.
- Lindberg, E. ve Demircan, A. (2016). Ortaöğretim okullarında aile katılımının değerlendirilmesi: Aile katılım ölçeği veli ve öğretmen formlarının Türkçeye uyarlanması. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi, 2*(3), 64-78.
- Lyons, K. E., ve Ghetti, S. (2011). The development of uncertainty monitoring in early childhood. *Child Development, 82*(6), 1778-1787. <https://www.jstor.org/stable/41289882>
- Manlove, E. E. ve Vernon-Feagans, L. (2002). Caring for infant daughters and sons in dual-earner households: Maternal reports of father involvement in weekday time and tasks. *Infant and Child Development: An International Journal of Research and Practice, 11*(4), 305-320. doi: 10.1002/icd.260
- Mehall, K. G., Spinrad, T. L., Eisenberg, N. ve Gaertner, B. M. (2009). Examining the relations of infant temperament and couples' marital satisfaction to mother and father involvement: A longitudinal study. *Fathering, 7*(1), 23. doi: 10.3149/fth.0701.23
- Nomaguchi, K. ve Allen, A. (2023). Mother-child relationship quality from preschool to adolescence: Variation by maternal education. *Personal Relationships, 30*(2), 399-418. doi: 10.1111/pere.12475
- Palkovitz, R. (2002). Involved Fathering and Child Development: Advancing Our Understanding of Good Fathering. (Eds. , C. S. Tamis-LeMonda and N. Cabrera). In *Handbook of Father Involvement: Multidisciplinary Perspectives*. NJ, London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers. pp.119-140.
- Pleck, J. H. (2010). Paternal involvement: Revised conceptualization and theoretical linkages with child outcomes. In *The role of the father in child development* , 5th , Edited by: Lamb , M. E. 67 - 107. New York: Wiley .
- Rollè, L., Gullotta, G., Trombetta, T., Curti, L., Gerino, E., Brustia, P. ve Caldarera, A. M. (2019). Father involvement and cognitive development in early and middle childhood: A systematic review. *Frontiers in psychology, 10*, 2405.
- Shearer, K. (2006). Parental involvement: Teachers' and parents' voices. Doctoral thesis. University of Central Florida, United State of America. <https://stars.library.ucf.edu/etd/1000>
- Sımsıkı, H. ve Şendil, G. (2014). Baba Katılım Ölçeği'nin (BAKÖ) Geliştirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 13*(49), 104-123. <https://doi.org/10.17755/esosder.23977>
- Silinskas, G. ve Kikas, E. (2019). Parental involvement in math homework: Links to children's performance and motivation. *Scandinavian Journal of Educational Research, 63*(1), 17-37.
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S. ve Ullman, J. B. (2013). *Using multivariate statistics* (Vol. 6, ss. 497-516). Boston, MA: Pearson.

- Villodas, M. T., Bagner, D. M. ve Thompson, R. (2018). A step beyond maternal depression and child behavior problems: The role of mother–child aggression. *Journal of Clinical Child ve Adolescent Psychology*, 47(4), 634-641. 10.1080/15374416.2015.1094740
- Van Aken, C., Junger, M., Verhoeven, M., Van Aken, M. A. G. ve Deković, M. (2007). The interactive effects of temperament and maternal parenting on toddlers' externalizing behaviours. *Infant and Child Development: An International Journal of Research and Practice*, 16(5), 553-572. doi: 10.1002/icd.529
- Veneziano, L. (1997). A method for quantifying content validity of health-related questionnaires. *American Journal of Health Behavior*, 21(1), 67-70.
- Yağmurlu, B., Sanson, A. ve Köymen, S. B. (2005). Ebeveynlerin ve çocuk mizacının olumlu sosyal davranış gelişimine etkileri: Zihin kuramının belirleyici rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55), 1- 20.